

נובו-ויט אַבְסָק

לגדעון האוזנר

"יש להזכיר כתופעה יוצאת דופן את גילוי הקולחונים היהודים. בין קרייואירוג בין דנייפרו-טרופסק קיימים קולחונים יהודים, המורכבים לא רק ממנהלים יהודים אלא שכל כוח עבורתם יהודי".
...יחידת המבצע 6 החליטה במקורה זה להמנע מההרג ביריה היהודים אלה, בכך לאפשר להם את המשך עבודתם, והסתפקה בכך שחייבת את הנהנאה היהודית והחליפה אותה באוקראינית" /در'ח מס' 81 של אוצבת'המבעץ, (נאום הפתיחה של הייעוץ המשפטי נגד אייכמן).

זוכה — עבדתו נעשית על ידי אחרים.
„זוכי“ קלגי היטלר — והוא פטורים מ„ההרג ביריה“ את היהודים, אשר עברו בזעם את אדמת אוקראינה כדי חמשה דורות. ה„הנהלה“ האוקראינית עשתה את המלאכה. במזו ידיה הושמדו כליל שירות נקודות חקלאות, בעלי אדר בלוטיה יהודית טהורת ובעלי אוטונומיה שלא הייתה כדוגמתה בשום קהילות יהודיות אחרות: השלטון המקומי המשטרת וההוראה המஸלתית היו בידי יהודים. היו אלה אותם היהודים אשר אליהם נשא את עיניו גברים של „דלותה נחותת“ להזוז, השואל תוך החטוטות החיים היהודים ברוסיה עם פרוץ המהפכה: „במי תמצא מלחמתם של ישראל? מי יתן עצמו עליהם ומילו יעזר להם?“ והוא מחליט לлечת „לקולוניות היהודיות שבדרךם שם ימצאו לי הבוחרים שאני מבקש בחוריות כפושטם. עובדי-אדמה בראים ושלמים, כיוצא בהם בני הגויים“. המושבות הלו, שהיה בהם הווי היהודי מגובש מדוות, נקראו כל אחת על שם ערי מוצאם של המתנחלים בהן, שבאו מלייטא: נובורייטא-בסק, נובו-קובנו, נובו-פודולסק וכיו"ב. כך בדיקות עשו גם באנייה „מייפלאואר“ בהגיעם אל חוף צפון אמריקה, שקרו לישובים החדשניים בשם: פלימות, בוסטן, ניורברדפורד, ניר-לנדון וכו'.

היו גם שמות אחרים, אשר מזור היה לראותם כתובים באותיות רומיות ונשמעים בהיגוי הגויי. אלו היו השמות העבריים: „שדרה-מנוחה“, „נחרטוב“ וכדומה והם עדות לכיסופים הטמיירים של המתישבים על ארץ „האביב בה ינוה עולמים“. המושבות הללו שהיו, כאמור, בטלות בששים בתוך האוכלוסייה העצומה

של איכרים אוקראינים, שמרו בקפדנות על המסורת המושרשת, אך משך הדורות נתנו לפיה מושגים ומודדים חדשים משליהם: "קאסאויצ'ע" — זמן הקציר; "דרענץ'יט" — תקופה הדיש; "גיעע ברויט" — היבול החדש, והוא גם זמן פרעון החובות וסידור התוכניות לשנה הבאה. וכך זכרת ותיקת של התישבות העובדת בארץנו, על שנות ילדותה בשדות אוקראינה:

"אני בתמושבה יהודית בדורות רוסיה. להורי היו בניו בולד ובוגיל רך ביתר מוכרכות היינו להרתם בעול כל עבודה קשה שעשו בחורים. בעודני בת שש הייתה מגששת את החזירים והתרנגולות של הגויים שפרצו מכל עבר להקלת אדמותנו. בעת הקציר והובלת התבואה היה אבי מעורני ב-25 קילומטרים) בת 10, כדי לנושא לשדה הנמצאת במרחק של 20 וירטאות (25 קילומטרים) מהכפר.coli אפופת שנייה, היהי מצטנפת בעגלת הנקשה, כאשר כל עצמוני כואבות מרובה טلطלים. משאגענו לשדה, היה אבי מגיש אלומות ואני עמדת על העגלת ומסדרת אותו לבל מיפולנה בדרך. אך מה טוב היה בדרך חורה להתרפק על האלומות ולתת מנוחה לגוף הלאה. הנה עולה לאט-אלט השם וקרניה המוזהבות מפוזות בנעם ובעדנה".

"אבא גאה היה על זריזותנו, כאשר היינו פוגשים בדרך יהודים מאחרים לצאת לעבודה. בודאי דאב לב אמר ואבי בהעירם אותו בחזות הלילה לעבודה; אך הכרה בל יגונה היה בדבר והוא קרבני לאדמה, לצמח ולחי ועובד בי תשובה עזה להצלחה במשק כמו הגויים. ואمنם היה משקנו במושבה היהודית למופת. היינו צמודים אליו בכל לבנו ורבים (אף הגויים) נהגו לשאול בעצת אבא".
... (לאה לב, קובץ דברי חברות "בית מושב")....

היהודים שידעו לעבוד, ידעו גם לשמות. ב"חתונת של אלקה" מתאר טשרניךובסקי כאלו מפי אחד "ההיישובנים" חתונה טיפוסית בדומה לאלו שאנו עצמי ווכרת מיימי ילדותי. שבוע ימים ארכה ההילולה המסורתית והמאורגנת לכל פרטיה, והשתתפו בה כל תושבי המושבה עם אורחות רבים מן החוץ. הבנים למדו ב"חדר", וליטא סיפקה את רוב המלמדים. אולם בצדדים של "חדרים" הרבים היה קיים גם בית-ספר מלכתי ל-4 שנים לימוד, ובמושבות הגדלות ל-6 שנים לימוד, אשר מוריין היו יהודים. היו בינויהם מורי-כפר בלתי מצוים ואחד מהם היה המשורר הנודע שמעון פרוג. הוא שימש שנים רבות כמורה במושבה בה נולדתי. מורי ז"ל, משה איזאצ'יק, שהגיע למושבונו מריגה ביחסתו צער נשאר בה עד יומו האחרון. 42 שנה לימד וניהל את בית הספר של "זומטבו". וכייתי להיות מורה תחת הנהלתו באותו בית-ספר עצמו בו למדתי בילדותי ומצעתי באחד הארונות את הציונים של אבי בהיותו תלמיד, החתוםים בידי משה איזאצ'יק.

מורה זה היה איש תרבות מובהק, הוא הרים ועזר להקים מפעלים ציבוריים
שונים: ספרייה עממית, קופת-מליה ועדת.
אף במושבה השכנה, נובירקובנו, היה למורה איש מופלא, אריה נחמן,
בעל השכלה חקלאית רחבה, אשר הדrik בעצותו את בעלי המשקים והכנים למו-
שבתו ענפים חקלאיים חדשים, כגון גידול דבורים וניטעת עצי-פרי.

בודדים בלבד מבני המושבות היהודיות יצאו העירה להמשיך בלימודיהם, כי
עבדות-האדמה דרש את השתפותם של כל בני המשפחה והlimודים בבית-ספר
תיכון וגובהו דרשו אמצעים כספיים גדולים שלא לפיקולתם של חקלאים. אך
בנים בודדים הגיעו אף לגורם האוניברסיטה. לבנות היהת הייצאה מן הבית
קשה יותר, אך בשוב הרוחות החדשות, נמצאו גם בנות שיצאו למדוד בעיר.
במושבה שלי הייתה הבת הראשונה שיצאה למדוד בעיר הגדולה וודין זורה
לי הזהרתו של סבא אבי, בז' הלשון: "היא תגמר גימנסיה ותרצה בדוקטורו,
וזהו ידרוש ממך 10.000 רובל נדוניה. מנין תקח לה? הרי תשאר רווקה עד
לזיננה ושינה".

אך דזוקא אלה שלמדו בחוץ היוו את השאור שבעיטה במושבה הקטנה.
הם היו מכנים את זרם חיים רעננים, רעיונות ומחשבות חדשות. הם היו מביאי
אים את בשורת התנועות הפליטיות וארגוני הוגם ציונים ובונדייטים. במושבה
שלנו ארגנו להקת חובבים, בה הוטל באופן שירוטי על נער אחד בישן
ונזוע הפקיד של מוחר אחר בת "הגבר" שבמושבה. ה"מאhab" המסען לא היה
מעיו לגשת לנערה היהירה אפיו בחלום, והכינויים השנוגים שניתנו לשניהם,
דבקו בהם לכל ימי חייהם.

"אליל" הנורער בתקופה היה אצלנו סטודנט צער בן המושבה, אשר גמר
את לימודי הרפואה בשוויץ. הוא היה הראשון בכל סביבתנו שהגיע להשכלה
גבוהה. כאשר היה מופיע, פעט בשנתיים, בCAF מולדתו והיה עובר את
הרחוב, תмир ונגה במדיו הכהולים ובכובע הסטודנטים, היו גם זקנים, מנכבדי
הCAF, מברכים אותו בחיבה ובדרך ארץ — ואצל הנערות היהת נעצרת הנשימה
בערו על פניהן...

כאשר הגיע הביתה כ"דוקטור מדופלט" — השחוללה אז בכל דרום רוסיה
מחלת cholera, שאיראפרה היה לבולם אותה בגל חומר כוחות רפואי ו谔ל
BOROTHA המחרידה של האוכלוסייה הרוסית. אף במושבתנו חלו במחלה נוראה זו
וקרו גם מקרים מות. וכך לי המראה המוור שריאותי בקומי בברקו של יום שבת
והנה עשן מיתמר מן הארובה של אחד הבתים. בחורף היה עובר ה"שבת-גוי"
ומסתיק את התנורים — אבל זה היה בקץ. הסבירו לי, כי באחד הבתים חלה
אשה בחולירע וציוו לעשות לה אמבטיות חמוט.

בCAF הנוצרי הסמוך, בעל אוכלוסייה של אלפיים, השחוללה המגפה לא כל
מעצור: עונת האבטחים והמלפפוגים הגיעה, ובאין עזרה רפואי השתרשו

האיכרים בתרופות אליל. המות קצר בהם ללא רחמים. הרופא היהודי הצעיר, אשר זה רק הגע משוויז, התנדב להאבק במגפה שפשהה בכפר השכן. את השאר אפשר רק לשער. נראה שחששות על מרידות נגד רופאים, הידועות באותה שנה כ„מרידות החולירע“, הגיעו גם לכפר החושך; ויתכן שעצם היותו רופא בן ל„ז'ידים“ מהמושבה השכנה, הידועה להם היטב, הרגין את הגויים. ביום ראשון אחד נטאפו אנשים ליד בית מריה ומשם הלכו לעשרות פוגרומים במרפאה של „זומטבו“ בטען, שה„ז'יך“ מרעיל את החוליים. זוכרת אני היטב את החורתו הביתה. מאו למדתי לדעת, מה מסוכן מצבו של איש נאור יחיד בין המוני נבערים מדעת ועד כמה אסור להשאיר אדם לבדוק בעמדה אחראית ובודדת.

בדרך כלל לא היו חי המושבה סוררים. היהת בהן שמחת חיים שלולה; היו בה אנשים עמלים וישרים, שדרך חייהם שלולה. היו ביניהם גם אנשים בעלי אופי מקורני, אשר היו מהנים ומשעשעים את הציבור בהלוותיהם ובאמצתיהם השנונות. היו חברות הצדקה: „הכוננות כללה“, „מעות חיטין“ וכו', אך לא היו במושבה העניה כשלעצמה, קבצנים ופושטייד מקומיים. רק לעיתים רוחקות היו מגייעים למושבה היהודית הקטנה והងิดות קבצנים יהודים מבחווץ, והופעתם הייתה בחזקת „מאורע“ במושבה.

זכורת אני את הסיפור שסיפורה שכנתנו בנוברוואיטאנסק, אם לילדים רבים שבילה היה במידה מסוימת „יוזא דופן“, בכך שנחין בקהל זמרה ערבית ונטהיה לחזונות... ב„ימים הנוראים“ היו מזמינים אותו לקהילות קטנות, שאין להן חזון משליהם, להתפלל לפני העמוד בבית הכנסת. בהגען הקיץ לקיצו והיו מתקרבים „הימים הנוראים“, היו גברים בו „כיסופיו האמנוטיים“ והיה נהוג להזינה את עבודת השווה בעונה הבוערת וללכת לבקר בתבי יידיים כדי להשמיע בזוניהם פרקי-יחסנות.

הছizer נזכר, אך טרם נערם. בשמיים נראו סימני הגשם המתקרב ואילו אותו „חובב זימרה“ היה מסיח לגמרי את דעתו מהছizer העலיל להركב בשדה, אם יירטב. והנה נפתחה הדלת בביתם ושני זרים באו לבקש נדבתה. ראתה האשה שהקבצנים הם אנשים צעירים עדין וכוחם במתנהיהם והציעה להם לлечת יחד עם בעלה לעזרם את החציר. העבודה אינה רבה, במאץ מאוחד יעשו תוך שעתים בלבד, והיא תשלם להם בעין יפה.

נועزو הקבצנים ביניהם, המכדי להחליף עבודה „נקיה“ של איסוף נדבות באיסוף החציר ואיינו מהן חכמים יותר? אך בסוף נענו והלכו שלושתם.

הם איחרו לבוא ולבח של האשה החל מנבא לה רעות. היא יצאה בעצמה לריאות איך מנהלת העבודה. בהגיעה לשדה, חתכו עיניה: האורחים התפרקו ברווחה על ערמת חציר הריחני, ובעה עומד לפניהם ומסלסל בזמירויות של „הימים הנוראים“. הוא נזקק לקהיל והחציר נשאר מפוזר בכל רחבי השדה.

ה האשה החרמה לא אמרה דבר וקוראה את שלושתם הביטה לאروم ערב,

בבית דיברו איתה האורחים נכבדות: הם רצו לחת את בעלה אתם לאיסוף נדבות, כי למה לו להשחרר את פניו בעבודה של גויים? בעל קול שכזה! ימיטרו עלייך זהב, אם י└ך לחור על הפתחים...

באומרי שהמושבות היהודיות היו מואוכלסות יהודים בלבד — לא דיקתי, שהרי לא מיתו של דבר היו מושבות אחדות, וביניהן נובגורודיאבקס מולדתי, בה ישבו מתחילה עשרה משפחות גרמניות. הן היו שייכות לכל נוצרית של אנאכטיסטים, אשר היו אף הם נרדפים בזמנם ברוסיה. וכאשר ניסה אלכסנדר הרראשן ליישב יהודים על אדמה בערובות האינסוף השומרה לחלוותן של נובגורוד רוסיה, החליט לצרף לכל מושבה יהודית 10 משפחות של גרנים של גורמים, ומשקיהם חלקאות. בתור חלקאים אלו הגרמניות, לאין ערוך, על שכנותם היהודים, ומשקיהם היו מפותחים להפליא. הארונות המשפחתיים, השלוטן הבלתי-מוגבל של ראש המשפחה והמשמעות הטבועה בדם, אפשרו להם לבנות משקים למופת. עם היהודים לא התערכבו כלל. היה במושבה "רחוב הגרמניות" עם גדרות ישירות וצבעות יפה, עם בתים מרוחקים למשפחות הענפות, המסתתרים בצל עצי הענק, עם תושביהם גבריה הkomma ובhairיה השער, אשר לא היו יוצאים כלל מחוץ לתחום. ידענו כי חוגגים אצלם את חג המולד ומכניותם לבתים עז אשוח המקושט להפליא; וכי בראשון בשבת מתאספים הם להתפלל ולשיר במקהלה, שכל חבריה יודעים לנגן יפה בכלים שונים. אך כל זה היה ונשאר הווי זר לתושבי המושבה היהודים ממש למעלה ממה שנות קיומם בשכנות למושבה היהודית.

מלחמות העולם הראשונה ירדה כמלהומה על כל האוכלוסייה החקלאית ברוסיה וגם על המושבות היהודיות. אם גם בימי שלום היהת הילכת בן לצבא של הצאר משום אסון במשפחה, הרי הפעם הוציאו הבנים והבעלים גם יחד והמשק נשאר רק בידי נשים. גם אבי זיל, ששרת בזמנו שלוש שנים בצבא הרוסי הסדייר, נקרא ל Achilles המילואים במלחתה רוסיה-יפן, והגיע ב-1905 עד לביבות מנז'ורייה, נגייס שוב באוגוסט 1914, והשתתף בקרבות על כיבוש לבוב ובמצור על פשמישל.

אחרי שלוש שנים של החרושות וסבל בשנות המלחמה, בא מהפכת מרץ 1917, שמיגרה את שלטון הצארים, וחדשים אחריה באה מהפכת אוקטובר ואחריה מלחמת האזרחים. מצבה של האוכלוסייה היהודית באותה השנים מתוארת ב"*סיפוריה המהפלגה*" של הוז, אך חורבןן של המושבות היהודיות טרם מצא לו ביטוי בספרותנו. כל שלוטן חדש השתדל להיפרע קודם כל מן האוכלוסייה היהודית, שהיתה ה"*עיר לעוזול*". ממש תקופה קצרה נידללו המושבות פלאים, השוד והגול לא פסקו אף ליום אחד. השלוטן עבר מיד ליד פעמי אין-ספר. נוספה

לכד אף מכת ה-“באנדורות”, אלו כנופיות הקוזקים, או הפרטיזנים או בני הכהרים השכנים שמטרתם הייתה שוד ונקמהbihorim, שהם “אויבי העם הרומי”.

זכור לי היטב אותו יום-הכיפורים בשנת 1919, כאשר נסוג דרך מושבתנו צבאו של “אבא” מאכנו, אשר ניקו את בתינו מכל חפץ, ואחריך אף הציתו את בתינו. בבורק השלם הודיעו לנו על מקרה מחריד: אנשי מאכנו המיתו בעיניים נוראים את ראש הכהר מריאר גילבוב. אונשים, שהיעיו לשמע זעקה של בני-הבית, הגיעו למקום בו נשאה הגופה המרוטקת עמדו הלומים. בעומדים כך, עברה עגלת תדירה, מהתקה בצעעה הרענן, ורטומה לזוג סוסים שבעים; היו אלה תושבי “הרוחוב הגרמני”, שיצאו עם צאת השמש לעבודת יום, כאילו לא קרה דבר. הרוחצים הבדלו את הגורמים לטובה ופסחו לחולוטין על בתייהם. בשמעם את היללות, עצרו את העגלת. אחד מהם ירד, הסתכל בגופה המוטלת בשלולית של דם ואמר בגרמנית (מעולם לא זיברו שום שפה אחרת): “רציתם ברבולוציה? שלכם היא — תשמחו בה!”

את סופו של אותו יום כיפורים, אשר זכרו לא ימחה מלבי לעולם, ביליתי עט עוד כתריסר בנות צעריות בעליית הגג של בית-הכנסה. עד לשעת ה策רים עברה כל כנופייה מאכנו ובמאספ' נשארו קבוצות של ליסטים, אשר נתעכבו בכוונות זדוניות ובუקר חיפשו בחורות. אימה זו אילצה את הצעריות לחפש להן מקלטם במקומות שאין להעלות על הדעת. בשכבונו בעליית הגג שמענו צעקות ויריות מתהתקינו, בתוך בית-הכנסה. לא האמננו שעוד נשאר מישו בחים במושבה כולה. עם שקיעת המשש שקט הרוחוב והתרוקן כאילו מן הרוכבים. העזנו לרדת מן העלייה לעזרת-הנשים לשמווע את תפילת הנעלית.

כל היום השתוללו הפורעים בבית-הכנסה, hicco והריחו את המתפללים בה, נשארו על קידוש השם רק זקנים מופלגים, פחות ממנין במספר. בגדייהם וטליהם תותיהם נגלו מהם, ובכפי הנערות שראו את נכבדינו בכך, היה קורע לב.

השנים שלאחר מכן, היו שנות שיעבוד, עוני ורעב. שכחנו מהי צורתו של לבוש אנושי. אף בנות צעריות לבשו שקים כפושים. באotta תקופת למדני בעיר ובאי בא לבקרים, לבוש בגדיים תפורים משק גט. בעלת-הבית פתחה לו את הדלת ובחיצזה בעומד בפתח, הגישה לו פרוטת-לחם, נגדבה. זמן רב אחוריין כן לא יכול להתרגע והיתה מבקשת את סליחתנו ומצדיקת, כי קשה בזמנים אלה להבדיל בין אנשים לפי לבושים.

בקיץ 1920 טילתי ביום השבת אחרא-策רים בשדה עם חברי שנישאתי לו בסוף אותה שנה. הטילו היה מסוכן כשלעצמו, כי יהודים לא היו יוצאים מחוץ למושבה אלא בצוותא, ואפילה לעובודה בשדה. בקרבונו למושבה, נתגלה לעינינו חיון מזור: אדם זקן, בעל זקן לבן היורד על פי מידותיו עמד ליד הקיר ערום

כבודם היולדו. הופעטנו הפתאומית והבלתי צפואה הדהימה אותן, והוא השתחה על הארץ במלא כומתו.

נחרדתי, כי הכרתי בו את אחד מזוקני הכהן. התהלך שמוועת, כי משפחתו רבתה ילדים ונשרה בחוסר-כל ולא נשאר בביתם אלא זוג יחיד של מכנסים, המשותף לכלם. ולובש אותם בתורו היוצא מפתח-הבית. סיפרו שהם ישנים כולם בחדר אחד על מצע נוצות, המכוסה שקים, כי הציפיות של הכרמים נtabלו מזעם. הזקן שהיה תמיד כלוא בבית וחסר לבוש השתקוק, נגראה, לנשים אויר צח ולהתחכם בשמש בשעה זו, שכולם שרויים בשינה של שבת אחורי-הצהרים, ולא ציפה כלל שזוג שחצנים יביהיל אותו לפטע.

בחתונתי שנחוגה באותו שנה, השתחטו אנשים רבים. צר לי שלא נשאר כל צילום, כי הלבוש של האורחים הנכבדים היה מוזר ביותר. את הבגדים היו קונים בני העיר, שהיו עיריים ברגל מרוחקים עצומים. תוך סכנת נפשות, כדי להחליף בכפר דברי "מוחרות" במצרלים חיווניים ביזה, כגון לוחם וטופח-יאדמה. על כן לא פלא הדבר, שבחתונה של הופעה אשה לבושה שמלת נשף באופנה מלפני מאה שנה ולרגליה — כפכפי עז. אחד מדודי היה לבוש מתחת לקפוטה הארוכה שנשתירה לו עד מזמןם עברו חולצת-החרים במקומ כותנות וזקנו הרחב חיפה על המחשוף שבחולצה. איש לא לעג ואף לא שם לב לכך, כי לא היו לנו צורות גדולות מלאה. אף על חתונתי העיב אסון גדול. בן דודינו נער בן 18, החליט להציג לי לחתונה מתנות-כלולות; נודע לו שבקריוורונג אפשר להציג באיזה מקום זוג מגבות משומשות (מצרך שהיה נדייר באותה הימים). הוא התעקש לנסוע למירות כל ההזהרות וההפרצות ונרצץ יחד עם עד שה מבני המושבה מיד ביצאתם ממנה.

עם בוא שלטונו הסובייטים היציב שמחנו בתחילת ריבים מבני המושבות היהודיות נטו לצד הקומוניסטים. הייתה תקוות שהמשטר החדש יילחם בנ antisemitism. שהרי כולם שווים בארץ-הקומוניסטי, וכלם ניתנת זכות האגדה העצמית. אולם תקוות אלו התבדו חיש מהר. אנשי-הייבסקיטה הגיעו גם אלינו וראשת מעשיהם הייתה לסגור את ה-"חדרים" בהם למדו תורה, ואת בית-הספר הממשלתי הפסיק לביט-ספר בידיש. אך למרות זה שפה הידיש הייתה השפה המדוברת בכל בית — לא נתקבל החידוש בעיני התושבים.

כאשר באתי לבקר במושבה, התאוננו לפני הורים של תלמידים, שבמקומות חומש ורש"י לומדים הילדים דבר-הбел (אקסן בראען, לאקסן) ומורים מצוים לילדים לא לשמעם בקול הוריהם.

המושבות הפקו לכולחים כבר אחרי שעליתי ארץ. מן הבית כתבו לי על "הלאמת" בית הגביר — אותו גביר שפעם אילצנו את בתו היפת להתחבק עם "פרוטרטרי" ולו רק בהצגה... הייתה זו משפטת חרוצה ומאורגנת להפליא, אשר בניה ובנותיה הפסיקו לרכוש להם השכלה ובצוק העתים התחלו להתפור. השלי

טונות הסובייטים החלו מלבים באוכלוסייה את השנהה ל„קולאקים“ וחרדתם של בעלי הרכוש הייתה מובטחת ביותר. כאשר הכריזו על הפיכת מושבנתנו לקובלחו, שרד בבית הגבר רך זוג הזקנים.

כתבו לי שלא הורשה להם להוציא אתכם כל רכוש; הייבים היו להסביר את כל ש„גלו“ מן הציבור במשך כל שנות חייהם. הם גורשו מן הבית לפנות ערבי ולא ידעו לאן לפנות. איש לא העין להציג להם מקום לינה פן יעוריו חсадם של השלטונות. היחידי שהגען לעשות זאת, היה המלמד הזקן, מכיוון שנשאר בעצמו מהוסר פרנסה וחסינות — ולא חשש להסתכן. בבודה השלם — נך כתבו לי — יצא זוג ה„גביריים“ בריגל לתחנת הרכבת, המרוחקת מן המושבה למעלה מעשרים קילומטרים. אותו המלמד עשה איתם חסד נוספת להם שרפתק-יעץ קטן מען תוכל הזקנה לנוח בדרך. כדי להניח את דעתו של הגזוז, סיימם הכותב את מיאורו במלים: „וכך קיבלו את המגיעם להם!“...

אין כל סיכוי ותקווה למצוא אף את בית הקברות, בו נקבעו אבותיהם ואבותיהם אבותיהם. שרדו רק מעטם מבני ה„קובלנויות“, לא נודע לי, אם מתגורר עד מישתו מחוץ לתחומי רוסיה, חז' מהמושר האידי יעקב גלאנץ, בן מושבנתנו נובורייטאטסק שהחזרה במקסיקו ועסק בעבודה ציונית מקיפה. קומץ קטן מלאה שחונכו על ברכיו תנועות חלוציות על הארץ והתערעה בהsie. יש בינוינו אנשי-ציבור ידועי שם, המלאים תפקידים חשובים במדינה — אך רוב רובם של יוצאי מושבנתנו הינו שרים עמוקים בקרקע המולדת: בעמק יזרעאל, בעמק הירדן ובהתישבות שבדרום הארץ. את הדבקות בקרקע ואת הקשר לעובדה, אשר הביאו אתם לאرض האבות משדות היהודים שבאוקראינה, הורישו לצאצאיהם כאן במולדת.

רבקה גובר (נהוראה, חבל לכיש)